

St. Petersburg № 253.

St. Petersburg, No. 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԻԱԿԱՆԻ

ՄԵՆԿ

(26-ԲԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԴՐԻ

ՓԵՏՐՎԱՐԻՅ «ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԲԱՅԻ ՏՕՆ ԵՒ ՏՕՆԵՐԻՆ ՅԱԶՈՐԻ ՕՐԵՐԻՅ

«ՄՇԱԿ» տարեկան զինք թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 բուլբլ է, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 բ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 բ., եօթ ամսականը՝ 7 բ., վեց ամսականը՝ 6 բ., հինգ ամսականը՝ 5 բ., չորս ամսականը՝ 4 բ., երեք ամսականը՝ 3 բ., երկու ամսականը՝ 2 բ., մի ամսականը՝ 1 բուլբլ:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել էր ինչպես ի ԽՍՀՄ-ում (Բազմազգային և Բարձրագույնագույն փոփոխություններ անվանում): Կայսրությունում ուրիշ թարգմանություն «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պետք է լինի չեղանակ հասցեով. ТИФЛИСЬ, редакция «МПАКТЪ», საქართველოსათვის» TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MCHAK».

Յայտարարություններ ընդունվում են թիվ հայերեն, թիվ ռուսերեն և թիվ օտար լեզուներով:
Բառ/ն փճարվում է 2 կողմէ:

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեղքը և դուք մի և նոյն չէիք.—ՆԵՐՖԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Զարկը չարունակվում է. Մատնա-դարձվիւն. Նամակներ խմբադառնում. Նամակ իրարադրվան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՐՆԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկություններ. Ֆրանսիական լրագրի կարճեր. Եվիլ Զուլայի դատի չուրը. Նամակ Կերմանիայից. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՒՆԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Ամերիկայից.

ՄԵՆՔ ԵՒ ԴՈՒՔ ՄԻ ԵՒ ՆՈՅՆ ՉԵՆՔ

«Կաւկազ» լրագիրը երեկ մի անպատկառ նկատողութիւն տպելով Հայերի դէմ, ի միջի այլոց ասում է, որ Հայոց մամուլն ինչ էն թաքցնում Հայերի վատ կողմերը։ Այլ խօսքերով, թե՛մ է ի նկատի ունենանք «Կաւկազ»-ի մէջ եղած արտատպումները թե՛ն միջոց — ահա մեր գործունեութեան raison d'être-ը։ «Մշակը» դաւանում է այն սկզբունքը, որ իւրաքանչիւր ազգ ինքը պիտի մերկայնէ իր պակասութիւնները և գտնէ զրոյց դարմանը։ Բերենք օրինակները. «Մշակը» ցիտէ որ իսկապատշաճ

ᠪ ᠤ ᠨ ᠤ ᠮ ᠲ ᠢ ᠨ ᠤ ᠭ ᠤ ᠨ

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա Յ Ի Ց

Պ օ ս տ օ Ն, յունիսրի 20-ին

Ացեակ կրեակի Ուսմբը գտնվելով պատահու-
թիւն ունեցայ տեսակցել այլ և այլ կարգի ան-
ձանց հետ, և լսել անոնց կարծիքը այդ քաղաքի
վարդապետի և հոգաբարձութեան յախտնական
վէճերու մասին. կը ցաւիմ ըսել, որ տխուր ապա-
տորութեանց տակ միեկնացայ Ամերիկայի հայոց
մայրաքաղաքին: «Մշակոյ» ընթերցողները ինձ
պէս չը ձանձրացնելու համար պիտի ջանամ կօն-
դակներու, չըջարեականներու, պաշտօնական և
անպաշտօն կուրաներու, հայոյնաց և հայտու-
թիւններու մանրամասնութեանց մէջ չը մտնել,
այլ որքան կարելի է ընդհանուր գծերով պատ-
մել իրողութիւնը, խոյս տալով անհատական վէ-
ճերէ: Այս տխուր և միայնդամայն դժուարին գոր-
ծը ստանձնելու միակ չարժաւոր ձեռք մեր հոգեւոր
իշխանութեան լուրջ ուշադրութիւնը (?) Ամերի-
կայի հայոց վիճակին դարձնելու յոյսն է: Յիշե-
լայ յոյսս իրադրովի և մօտ ապագայի մէջ ներ-
պայ չիոյթ վիճակը դարմանելու միջոցներ ձեռք
առնելու, այն առնել փոյթ չեմ ընել թէ որոնք
վերաւոր վեր են ըսածներէս:

Վեց ամիսն անի է, որ կը պաշտոնավարէ Մաշտոց վարդապետ Փափաղեան: Ուսուրբի հասց ամենուն համակրամբ կը վայելէր նա իր գործի սկսած օրերը, այդ քաղաքի հայերը միայն չէին, որ կը սիրէին նորին երիտասարդ կրօնաւորը, որը ուղարկված էր ամնայն հացող Կաթողիկոսի կողմանէ: Մաշտոց վարդապետ եռամսհուն երկուստարը մէ, մեծ գործեր կատարելու լաւ փափաքներ ունի: Ամերկիայի գաղթականութեան և մասնաւորապէս Ուսուրբի եկեղեցւոյ և ազգային վարչութեան համար մտքին մէջ ունի ծրագիրներ, որոնք զինքը պիտի զբաղել վերջ ու խօսակցիցներն ալ ոգևորել կրնան, թաց այդ ծրագիրները:

Երկրորդ խնդիր: Մաշտոց վարդապետ իր

կան բոլոր ազգերի մէջ. Թուրքը հայից պակաս վաշխառու չէ. դեռ նորերումս Պետերբուրգում դատարանի առաջ կանգնած էր մի ուսւ վաշխառու, որ գեներալի աստիճան ու պրոֆէսորի պաշտօն ունէր: Երևելոթը—վաշխառութիւնը վատ, զգուսլի է «Մշակոյ» համար ուր որ լինի նա—հայերի, ուսնսերի թէ Թուրքերի մէջ. և նա անխնայ յարձակվել է այդ ատի դէմ, բայց երբէք վաշխառութիւնը չէ համարել հայերի ցեղային առանձնաւորութիւնը, նրանց միակ արհեստը: Մենք միշտ զանազանել ենք մի դասակարգը ազգի ընդհանրութիւնից. մենք իմացել ենք մնծարել աշխատող, արհեստներ, երկրագործ ժողովրդի բարոյական առաւելութիւնները: Իսկ դժուր: Յոյ տուէք թէ այդպէս էք եղել:

Երկրորդը: Հալածելով բուրժուազիային ստրուկ դարձած ինտելիգենցիան, անողորմ կերպով մտրակելով այն ուսանողներին, որոնք ստանում են իրանց ընկերների դանձարանից վերցրած պարաքը, մենք մեր գէժ ունենք ազեղ երևի ութը, չը մոռանալով, որ աղբյուրի անպարտաճանաչ, փրչացած ինտելիգենցիա գոյութիւն ունի բոլոր ազգերի մէջ, չը մոռանալով որ հէնց այժմ, ուռւաց մամուլը և հասաւ հաղովութիւնը խորին հիացմունքով են խօսում ուսւ հեղինակների այն աշխատութիւնների մասին, որոնց մէջ հրէշաւոր գոյնեցով են նկարված ժամանակակից ուսւ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչները: Եւ եթէ դէպքը բերում է, մենք էլ չենք խնայում այդ ինտելիգենցիան, ինչպէս և չենք խնայի վատ Փրանսիացուն, վատ լեհացուն: Ինչ որ վատ է, ինչ որ խաւար ու նախապաշարված դարերի ժառանգութիւն է, նա մեր թշնամին է, թէև թագնված լինի ուրիշ զազգերի մէջ. այդ թշնամու համար մենք չենք խնայել մեր

ենք օգնել թշուառներին, մեզ համար դժբաղդութիւնը հայրենիք չէ ունեցել: Եւ դուք... Թիւրքալից փախած դժբաղդներին, որոնք աշխարհի բոլոր կողմերում արտասուք և ցաւակցութիւն են շարժել, դուք ծայրում էք, և այդ միայն մի պատճառով—որովհետեւ նրանք հայեր են: Ապացուցէք որ այդպէս չէ: Ապացուցէք որ ձեզ համար գոյութիւն ունի ճշմարտութիւնը, երբ դա հայերին է վերաբերվում:

Ինչ նմանութիւն էք գտնում մեր և ձեր մէջ: Մենք ասում ենք ճշմարտութիւնը, ուշադրութիւն չը դարձնելով, որ դուք ձեռ խղճալի նպատակներ համար շահագործում էք մեր ասածները: Մեզ չեն լռեցնի ձեր գիտաւորութիւնները, ինչպէս չը կարողացան լռեցնել երկար տարիների ընթացքում հայկական խաւարամիտ հակաուսկողնները: Մեզ և ձեզ լաւ են ճանաչում. մեր մտաբեր ձգտում է վերադարձնել, շինել, ոչնչացնել հինը, փտածը. նա թշնամու մտաբեր չէ: Եւ

հասնելու օրէն ի վեր փափաքելով կը փափաղի ընդհանուր հովիւ Ամերիկայի յորջորջվիւ այդ տնէնչանքով նամակներ ալ գրած է էլջմիամէնի Կաթողիկոսին, առանց երբեք խորհելու թէ նոյն իսկ ամենայն հայոց Կաթողիկոսը իրաւունք չունի Ամերիկայի հայոց ընդհանուր հովիւ մը կարգելը: Ուստրերի վարդապետը ինքզինք միշտ Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը ցոյց տուած է. «ով որ զիս անարգած է, Վեհափառը անարգած էր լինի», յայտարարած է եկեղեցւոյ բնակիչ, այսպէսով ժողովրդին զգացմանց զխնդրէ կարօտութիւնը ցոյց տալով: Կաթողիկոսական կնոզակով իր ընդհանուր հովիւ լինելու հակառակողները շանթահարելու դիտումով՝ երկար բարակ թղթակցութիւններ կատարած է, որոնք զժբախտաբար յաջողած չեն, որովհետեւ Հայրապետը իր իրաւասութեան սահմանը Ուստրերի առաջնորդին լաւ գիտէ: Սմերիկայի հայերը եթէ ուզեն ընդհանուր հովուութիւն մը ունենալ Ուստրերի մէջ, պէտք է ընդհանուր քուէարկութեամբ ընտրեն իրենց յարմար մէկը, որ ընտանաբար Կաթողիկոսէն զրկված լիւր ըլլալու միակ արժանիքէն տարբեր չատ մը յատկութիւններ ունենալու է:

Յ ԵՐԵՐԴ ԽՆԴԻՐ: Վարդապետներու կուփ խնդիրը պակաս կարեւոր չէ. ժամանակէ մի վեր Ուստրիի և Պոստոնի առաջնորդները պատե՛րազմ հրատարակած են իրարու դէմ, անհաշտ առեղծվեանքը զերեք կամաբանաւորներն, կը նախա՛նեն նոյն իսկ հրապարակաւ, իրողութիւն մը, որ պատուի չը բերեր և ոչ մէկին:

Չ ԵՐԵՐԴԴ ԽՆԴԻՐԷ: Ամերիկայի հայերը միշտ պէտք ունին քարոզիչ վարդապետի մը. հայը Մայառոցի կրօնական ատնաբանութիւնները լսած չեն, բայց տնիկողները շատ դժգոհ կերկրեն. Ուստրիի հայոց մի ստուար լիտու ամեն կիրակի կերթայ ըսել բողոքականաց պատուելիին, որ կրթութեամբ և կարողութեամբ շատ բարձր է հայր սուրբն: Մեր հոգեւոր իշխանութիւնը լաւ հասկնալու է թէ՛ Ամերիկայի պէս կարեւոր գաղ-թականութեանն մը մասնով վարդապետներ ղրկել-թաղէ տալի հետեւած միայն կրնայ ունենալ:

Մ ԵՐԵՐԴԴ ԽՆԴԻՐԷ: Լսարանի վարդաթիւնը իր ժողովնե՛րը օգտակար ընելու ունայն ջանքերէ վերջ դի՛մած է վարդապետին, որ վերջ տայ իր հոգա՛րարձուաց հետ ունեցած կուխներուն, որովհետեւ քանի այդ վէճերը կը շարունակվին, ժողովուրդը զգոված, հեռու կը վախճի նոյն իսկ կրթական ժողովներէ, լսարանէն: 50 հատ բողոքական երկու շաբաթ առաջ 500 ղոյար հանգանակեցին իրենց քարոզչին ծախսոց համար. հայր սուրբը 500-էն աւելի ժողովուրդ ունի, բայց երբ նոյնն որը նման նպատակով հանդանակութիւն ըրաւ, միայն 35 ղոյար կցաւ հաւաքել...

Ա ՅԱ ԻՐՈՂՈՒԹԻԱՆԳ ՎՐԱ ՀՐԱԵՐԵՐԵԼՈՎ պատաս-խանատու անձանց ուշադրութիւնը՝ անձկանալը իր սպասեմ կատարվելիք կարգադրութեանց, յուսալով որ կրկին պիտի չը ստիպվիմ այս տը՛ւ հաճելի խնդրոյն վրա դրելու տխուր պարտքը կատարել...

ԱՐՄԷՆ

Բողոքականի մը հետ խօսեցայ Ուսիլը: «Երբ
ըստի, կրնէր, մենք հասկեցիր ենք, որ կրօնական
երկրորդական տարակուսելի խնդիրներու համար
հալկ չը կար բաժնիլ մայր եկեղեցիէն, և ես
պատրաստ եմ դառնալ նոյն ի՛նչ եկեղեցւոյ ծո-
ցը, որովհետեւ կարելի չէ տգէտ ժողովուրդին բան-
քը, հասկցնել, քանի որ բողոքականի ամուսնը պը-
րանիս է. սակայն ինչպէս կրնամ հպատակել զյու-
րօնապետութեան, ինչպէս մտիկ ընել թերուս-
քարոյչի մը» և այլն: Այս զգացումը շատերուն
է. բողոքական լուսամիտ երիտասարդութիւն մը
կար այսօրեայ պատրաստ ամիսնալու լուսաւորչա-
կան եկեղեցւոյն, աղբիւն օգտակար լինելու փա-
ռիւղով: Ուրմանեանի ձաքըր տեսնել զիմք Կ. Պո-
սէն բան չենք ակնկալեր: Աչքերնիս Կովկաս կը
դարձնենք. կարելի չէ մեզ լուսամիտ, կարող ե-
սկիտուպս մը ունենալ. ո՛րք են մեր անձնուէր
հոգնորականներ: Ներկայ դրութեամբ ոչ սահ-
մանաւորութիւն կը շինվի, ոչ երեսփոխանական
ժողով կը գումարվի, նոյն իսկ Տաղոյ վիճակադ-
րական պարզ խնդիրը անկատար մնայ:

Ուսմանը հաջորդ, ուրիշ հայաբնակ քաղաքներում շատերումն նման, ազգային լարման մը հաստատեցին: Լարման վարդապետը իր ժողովունը իր օգտակար ընկեր ունայն ջանքերը վերջ դնեման ի վարդապետին, որ վերջ տայ իր հոգաբարձուաց հետ ունեցած կոխիներուն, որովհետեւ քանի ազգ վեճերը կը շարունակվին, ժողովուրդը զգլած, հետո կը փախչէ նոյն իսկ կրթական ժողովունը, լարմանը 80 հառ բողոքականներ կու գարաթ առաջ 500 ղոյար բողոքականակցին իրենց քարուղչին ծախուց համար. հայր սուրբը 500-էն աւելի ժողովուրդ հանդ, բաց երբ նոյն օրը նման նպատակով ունգանակութիւն ըրաւ, սպան 35 ղոյար կրցաւ հաւաքել...

Այս իրողությունացի վրա հրափրելով պատաս-
խանատու անձանց ուշադրությունը՝ անձկանալով
կը սպասեմ կատարելիք կարգադրությանց,
յուսավորվի որ կրկին պիտի չը ստիպվիմ այս աղ-
ջանքի խնդրոցն վրա գրելու տխուր պարտքը
կատարել...

Արմեն

Յունիսբերի 28-ին, կայսերական թագադրամոսկովսկան ընկերությունից մեջ, հինգշաբթի հաջորդում հին մայրաքաղաքի լրագրիչները, Աետիս Բալանյանը կարգաց մի զեկուցում, որի մեջ առաջարկում էր կաթնամոսկովսկան ցուցանմանը ընդարձակելու գործը։ Այդ զեկուցումից հետո մի ցուցանմանը տեղի է ունեցել Պետերբուրգում սրանից 18 տարի առաջ, 1879 թվին, երբ կաթնամոսկովսկանը Ռուսաստանում իր զարգացման առաջին քայլերն էր անում։ Այժմ էլ Տիբոլտայի նախանշանները և թե Սիբիրի մեջ ջանի տառնակ միջինն պուդ իւղ են արգինաբերում, որի մի մասը արտահանվում է Անգլիա և Համբուրգ Ժողովրդ հաւանությունն ուսուց աղբ ասալարկին և որդանի ցուցանմանը ընդարձակ ներկայ 1898 թվ. հարաջող խորհուրդ ենք տալիս մեր կաթնամոսկովսկաններին։

